

volgende delen over het éclectisme, het eigene van de Leidse universiteit en andere vraagstukken meer opheldering wordt verschaft. Het is tenslotte maar deel één.

K. van Berkel

A. Romeijn, *...alles ten meesten oirboir van de stad. De stadsregering van Tholen (1577-1702). Bestuur en bestuurders van de stad Tholen vanaf de satisfactieovereenkomst met prins Willem van Oranje in 1577 tot de dood van koning-stadhouder Willem III in 1702* (Giessen: A. Romeijn, 2001, 364 blz., €30,-, ISBN 90 802269 2 0).

De werken van J. E. Elias en P. D. de Vos over de vroedschap van Amsterdam en Zierikzee zijn een begrip in historisch Nederland. Beide zullen tot in lengte van dagen onmisbaar blijven bij het historisch onderzoek. Het boek van A. Romeijn over het stadsbestuur van Tholen in de lange zeventiende eeuw is ook van groot belang. Het bestaat voor tweederde uit genealogische en biografische gegevens over 189 Thoelse regenten en hun familieleden. De gegevens zijn primair afkomstig uit stedelijke resolutieboeken, doop- en trouwregisters, stadsrekeningen, kerkelijke rekeningen en weeskamerarchieven. Helaas zijn nauwelijks kerkelijke, rechterlijke en notariële archieven van Tholen bewaard gebleven. Het genealogisch gedeelte wordt voorafgegaan door een korte situatieschets van het stadje Tholen, een dwarsdoorsnede van het Thoels regentenbestand en een even uitvoerige als uitnemende chronologische beschrijving van de factiestrijd in het Thoels stadsbestuur.

Het stadje Tholen zat tijdens de Opstand tussen twee vuren. Het had zowel aanslagen van de rebellen als gewelddadigheden van de Spaanse troepen het hoofd te bieden. Na de Pacificatie van Gent bleef het katholieke, koningsgezinde stadsbestuur niets anders over dan zich bij de rebellen aan te sluiten. De satisfactie leidde evenals elders binnen enige jaren tot een verbod van de katholieke godsdienstoefening, een confiscatie van het kerkelijk bezit en een omzetting van het stadsbestuur. Tholen lag echter op zo'n geringe afstand van vijandelijk gebied dat het calviniseringsproces weinig zoden aan de dijk zette. Het stadje werd daarom in de Staten van Zeeland gewantouwd en genegeerd. Langzaam wist het zich te herstellen van het oorlogsgeweld en vooral door Zuidnederlandse immigratie tot enige bloei te komen; na 1650 en zeker na 1672 begon echter een lange periode van stagnatie. Tholen was ongunstig gelegen voor de zeehandel en volkomen afhankelijk van de meekrapteelt en -handel. De greep van de stadhouder en zijn gunstelingen op het stadsbestuur was aanzienlijk. Maurits zag zich gedwongen de adellijke familie Tuyll van Serooskerke in het zadel te helpen, waarna Tholen als volwaardig lid in de Staten begon mee te tellen. Willem II maakte een einde aan het adellijke overwicht en bracht op advies van Thibaut de orangistische factie Van Vrijberghe aan het bewind. Deze familie slaagde er tijdens het eerste stadhoudersloze tijdperk in de helft van de posten in het stadsbestuur naar zich toe te trekken. Het rampjaar leidde tot hevige woelingen. Willem III liet de macht in Zeeland aan zijn gunsteling Odijk, die zijn oog liet vallen op de even gewetenloze De Bils als zetbaas in Tholen. De reactie bleef na de dood van Willem III en de val van Odijk niet uit. Tevergeefs poogden de gebroeders Wouters voordeel van de woelingen te trekken en een greep naar de macht te doen; de rol van De Bils was echter definitief uitgespeeld.

Het Thoels stadsbestuur had een geringe omvang. Bij ontstentenis van een vroedschap bestond het, afgezien van een baljuw, uit twee burgemeesters en acht schepenen, die telkens voor een jaar werden aangesteld. Interne conflicten moesten daarom snel met hulp van buiten wor-

den beslecht. De factiestrijd was in de zeventiende eeuw heftig. Hoewel de invloed van de schutterijen en gilden al vóór 1600 was gebroken, ontzagen regenten zich niet keer op keer misbruik te maken van de onrust onder de burgerij. De kloof tussen het stadsbestuur en de bevolking was breed; het stadsbestuur trad bijzonder autocratisch op. De tweedeling binnen het stadsbestuur tussen een binnencirkel die de dienst uitmaakte en de overige regenten werd steeds groter. Van een anstocratiseringsproces was geen sprake; 24% van de regenten bleef van buiten komen. Het gros van de regenten was niet rijk en was naast zijn ambt werkzaam als koopman jurist, waterbouwkundige, medicus, landmeter, brouwer, chirurgijn, herbergier, timmerman, schoolmeester, landbouwer, en dergelijke. 19% had een academische titel. Tholen was de kleinste en armste stemhebbende stad van Zeeland.

Het boek bevat een vracht aan materiaal dat nadere bewerking verdient. De auteur moet een ongelooflijke hoeveelheid tijd en energie hebben gestoken in het bijeenbrengen en bewerken ervan. Helaas zijn de genealogische gegevens door de aard van het resterende bronnenmateriaal zeer onvolledig, zeker voor de eerste helft van het behandelde tijdperk. Van tallozen is geen geboorte- en sterfdatum bekend, slechts een doopdatum; bij tallozen ontbreken ook nadere gegevens over echtgenoten en kinderen. De demografische exercities die H. van Dijk en D. J. Roorda hebben ondernomen voor Zierikzee zijn daarom voor Tholen uitgesloten. De biografische gegevens zijn nog veel onvollediger en blijven beperkt tot wat willekeurige details, behalve voor de voornaamste regenten. Er zijn nauwelijks gegevens over de welstand van het Thools patriciaat voorhanden; de economische positie ervan is daarom niet exact vast te stellen. Interessant is de eerste bijlage, met een lijst van alle Thoolse regenten, hun functies in het stadsbestuur en hun beroep. Uit de lijst blijkt bijvoorbeeld dat de machtigste regent van Tholen de stad steeds in de Gecommitteerde Raden van Zeeland vertegenwoordigde, terwijl ook de bekleding van het baljuwsambt een uitnemende graadmeter voor de lokale machtsverhoudingen was. De uitvoerige chronologische beschrijving van de Thoolse factiestrijd is het kroonjuweel van het boek. Dit fascinerende, op zich staande relaas geeft blijk van een scherp inzicht en oordeel. Het legt, in het voetspoor van D. J. Roorda, alle nadruk op de nietsontziende machtsstrijd in het patriciaat en negeert de overlegcultuur die in de recente literatuur zo is beklemtoond en die van de Gouden Eeuw een karikatuur dreigt te maken.

Helaas bestaat er een merkwaardig contrast tussen het zorgvuldige inleidende deel en het slordige genealogische deel. De biografische gegevens zijn vaak direct uit de bronnen overgenomen en zijn daarom nogal cryptisch geformuleerd. Zij worden bovendien vrij willekeurig, zonder samenhang, gepresenteerd. De verantwoording van de gegevens en hun precieze vindplaats vertonen veel lacunes; de literatuurlijst en de verklaring van afkortingen zijn onvolledig. Desalniettemin is dit een zeer belangrijken waardevol werk, dat én als bronnenuitgave én als historische studie tot in lengte van dagen zijn nut zal bewijzen.

Guido de Bruin

N. de Roy van Zuydewijn, *Van koopman tot icoon. Johan van der Veken en de Zuid-Nederlandse immigranten in Rotterdam rond 1600* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2002; Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker, 2002, 387 blz., €24,95, ISBN 90 351 2467 7).

Laat u, lezer, wanneer u dit boek ter hand neemt, niet door de titel misleiden. Het is geen biografie — al wordt Johan van der Veken wel naar voren geschoven als mogelijk kenmerkend voor de Zuid-Nederlandse immigranten in Rotterdam aan het einde van de zestiende eeuw. Het